

Ἀνύπαρκτος κώδιξ Μαρίας βασιλίσσης τοῦ 800-οῦ ἔτους.

Ἐν τῇ καταλόγῳ τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ ἀγίου Παύλου περιγράφει ὁ καθηγητῆς Λάμπρος ἀντίγραφον ἑλληνικοῦ Πραξαποστόλου γενόμενον „παρὰ Μαρίας βασιλίσσης ἐν ἔτει ω + 800“. ¹⁾ Τοῦτ' αὐτὸ περιέγραψεν ὡς ἀντίγραφον τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἀόριστον καὶ ὁ καθηγητῆς Caspar René Gregory, ἐκφράσας ἀμφιβολίαν μόνον περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς Μαρίας. ²⁾ Ἡ δὲ γνώμη ἀμφοτέρων περὶ τῆς οὕτω μεγάλης παλαιότητος τοῦ ῥηθέντος Πραξαποστόλου βασίζεται οὐχὶ εἰς λόγους παλαιογραφικούς, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς τινὰ ἐν τούτῳ σημειώματα, ὧν ἐν μὲν ἀχρονολόγητον καὶ ἀσαφὲς εἶναι ἀληθῶς παλαιόν, τὰ δὲ λοιπὰ, τὰ σαφῆ, σφόδρα νέα. Ὁ καθ. Λάμπρος δεχόμενος ὅτι τὰ νέα λέγουσι σημειώματα, διατυποῖ κατόπιν τὴν ἐξῆς κρίσιν· „Ὁ κώδιξ οὗτός ἐστι πολύτιμος ἅτε γραφεὶς ὑπὸ γνωστῆς αὐτοκρατείας τοῦ Βυζαντίου, τῆς ἀτυχοῦς συζύγου Κωνσταντίνου τοῦ ε', τοῦ υἱοῦ τῆς περιβοήτου Εἰρήνης. Τοῦ Κωνσταντίνου καταληφθέντος ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς τὴν Θεοδότην, ἢ πρώτη σύζυγος αὐτοῦ, ἢ Ἀρμενία Μαρία, ἀπεπέμφθη ἀδίκως καὶ παρὰ τὰς παραστάσεις τοῦ πατριάρχου Ταρσίου, καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τινὰ μονὴν τῷ 795. Ἐκ τοῦ κώδικος τούτου μανθάνομεν ὅτι ἔζη ἐτι τῷ 800 ἀσχολουμένη περὶ τὴν ἀντιγραφὴν ἱερῶν βιβλίων“.

Τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν Μαρίαν ταύτην σημείωμα δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ καταλόγῳ τοῦ καθηγητοῦ Λάμπρου· ἐγνώσθη ὅμως ὕστερον δι' ἄλλον αὐτοῦ πονήματος, ἐν ᾧ καὶ τὸ πανομοιότυπον αὐτοῦ ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς κυρίας τοῦ Πραξαποστόλου γραφῆς. ³⁾ Τοῦτ' αὐτὸ ἐπανέλαβεν ὁ Λάμπρος ἐν ἰδιαιτέρῳ διατριβῇ περὶ Ἑλληνίδων βιβλιογράφων, λέγων ἐν αὐτῇ περὶ τοῦ Πραξαποστόλου ταῦτα ⁴⁾:

1) Sp. P. Lambros, Catalogue of the Greek manuscripts on mount Athos. Cambridge 1895—1900, τ. 1, σ. 19.

2) Novum Testamentum graece. Vol. III. C. R. Gregory, Prolegomena. Leipzig 1884—1894. Pars altera, σ. 650, ἀριθ. 374. C. R. Gregory, Textkritik des Neuen Testamentes. Leipzig 1900—1902, τ. 1, σ. 290, ἀριθ. 374.

3) Σπ. Λάμπρου Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. 4, σ. 37.

4) Σπ. Λάμπρου Ἑλληνίδες βιβλιογράφοι καὶ κυριαὶ κώδικων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, μετὰ τριῶν πανομοιοτήτων. Ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 7—9.

„Ὁ ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος μονῇ τοῦ ἀγίου Παύλου ὑπ' ἀριθ. 2 κώδιξ ἐπὶ περιγραμμῆς, περιέχων τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰς Ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μετὰ τῆς παρασελιδίου ἐρμηνείας Ἀνδρέου τοῦ Καισαρείας, ἐγράφη ἀρχομένου τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, φέρει δ' ἐν τέλει τὸ ἔμμετρον σημεῖωμα Σταυρὸς φύλαττε βασιλίσσαν Μαρίαν“. Περὶ δὲ τῆς Μαρίας ταύτης λέγει· „ἔξεστιν εἰκάσαι, ὅτι ἔξη τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ ἔτους 800, ὅτε φαίνεται γραφεὶς ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα κώδιξ. Ἀληθῶς ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ ὑπάρχει νεώτερος πίναξ τῶν περιεχομένων ἐπὶ χάρτου, οὗ ἐν τέλει χεῖρὶ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος φέρονται γεγραμμένα τάδε· Ἐγράφη δὲ παρὰ Μαρίας βασιλίσεως ἐν ἔτει ω + 800. Τὸ σημεῖωμα τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὀρθῶς ἔχον, ἅτε ἀντιγεγραμμένον πιθανῶς ἐξ ἀρχαίου σημειώματος ὑπάρχοντός ποτε ἐν τῷ κώδικι, ἀλλὰ μὴ σωζόμενον σήμερον. Ὡς εἰκὸς δὲ πρέπει ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ τὸ σημεῖωμα μεταγράψας ἀνήγαγεν εἰς ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ τὴν ἐν τῷ ἀπολεσθέντι σημειώματι ἀπὸ κτίσεως χρονολογίαν“. Ὁ καθ. Λάμπρος παρατίθησιν ἐνταῦθα διὰ φωτοτυπίας μίαν σελίδα τοῦ κώδικος, καὶ λέγει περὶ αὐτῆς ταῦτα· „Φέρεται δ' ἐν τῇ φωτογραφηθείσῃ σελίδι τὸ τέλος τῆς Ἀποκαλύψεως μετὰ τοῦ τέλους τῶν περίξ τοῦ κειμένου ἐν τῇ ᾧα γεγραμμένων σχολίων τοῦ Ἀνδρέου Καισαρείας, καὶ κάτωθεν μὲν αὐτῶν ἀπέναντι δὲ τοῦ σταυροσχήμου σημειώματος τῆς βασιλίσεως Μαρίας νεώτερον σημεῖωμα, γεγραμμένον τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα, εἰ μὴ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου, καὶ ἔχον ὡς ἔξης· Μαρία ἡ ἔκγονος Φιλαρέτου τοῦ Ἐλεήμονος· γυνὴ δὲ γενομένου Κωνσταντίνου βασιλέως· υἱοῦ¹⁾ Εἰρήνης τῶν συγκροτησάντων τὴν ἀγίαν ἐβδόμην Σύνοδον, ἐν Νικαίᾳ κατὰ τῶν εἰκονομάχων· ἡ τις βιασθεῖσα ἔλαβε τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα, ἡσυχάσασα ἐν Μοναστηρίῳ· ἐν Βυζαντίῳ“.

Οὕτως ἔχομεν πλήρεις εἰδήσεις περὶ τοῦ εἶδους τῆς γραφῆς τοῦ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀγίου Παύλου 2-ου κώδικος καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ τούτῳ προσθέντων καὶ νέων σημειωμάτων· ἐξ ὧσων δὲ περὶ τούτων πάντων λέγει ὁ καθ. Λάμπρος, ποριζόμεθα τὰ ἔξης·

α') ὅτι διὰ τοῦ ἐν τῷ κώδικι παλαιοῦ σταυροσχήμου σημειώματος ἐμφανίζεται μία νέα καλλιγράφος ὀνομαζομένη βασιλίσσα Μαρία·

β') ὅτι κατὰ τὰ νέα σημειώματα ἡ ὀηθεῖσα Μαρία ἦτο σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου·

γ') ὅτι καθ' ἕτερον νέον σημεῖωμα ἡ Μαρία ἔγραψε τὸν κώδικα ἔτει 800-ῶ, καὶ ἐπομένως ἔξη εἰσέτι τοῦ Πρωγονάτου ἡ ὁμώνυμος σύζυγος ἐν τούτῳ τῷ ἔτει ὡς μοναχῇ·

1) Ἀπὸ τοῦ παρὰ Λάμπρου „υἱοῦ“ ὁ κώδιξ ἔχει κατὰ τὸ φωτοτύπωμα τὸ „ἡ οὐ“.

δ') ὅτι ὁ σημερινὸς 2-ος κῶδιξ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου φέρων γραφὴν ὀξειαν, τουτέστιν οὐχὶ μεγάλην, ἄλλως εἰπεῖν κεφαλαιώδη, ἀλλὰ συνήθη συρτὴν ἢ μικρογράμματον, εἶναι χρονολογικῶς ὁ παλαιότερος ὄλων τῶν κατὰ τοιαύτην γραφὴν ἐν τῷ ἐνάτῳ αἰῶνι γεγραμμένων ἑλληνικῶν κωδίκων, ἀφοῦ δὲ παλαιότερος ἄχρι τοῦδε ἐξελαμβάνετο ὁ τοῦ 835-ου ἔτους κῶδιξ τοῦ Πορφυρίου¹⁾, ὁ ἐν τῇ *Δημοσίᾳ Αυτόκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ Πετροπόλεως εὐρισκόμενος*.²⁾

Πάντα τὰ πορίσματα ταῦτα, μὴ βασιζόμενα εἰς ἀποδείξεις ἀσφαλεῖς, προκαλοῦσιν ἀναμφιβόλως δυσπιστίαν· νέα δηλαδὴ σημειώματα τοῦ 18-ου ἢ τοῦ 19-ου αἰῶνος, καὶ ταῦτα ἀμάρτυρα, ἀδύνατον εἶναι νὰ πείσωσι πάντα νουνεχῆ, ὅτι τῆς Μαρίας ὁ κῶδιξ εἶναι χιλίων ἐτῶν παλαιότερος ἐκείνων, καὶ τοῦτο ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀπλῇ ὑποθέσει ὅτι τὸ πρῶτον τῶν σημειωμάτων, ἦτοι τὸ „Ἐγρᾶφη δὲ παρὰ Μαρίας βασιλίσσης ἐν ἔτει“ δεῖνι, πηγάζει „πιθανῶς ἐξ ἀρχαίου σημειώματος ὑπάρχοντός ποτε ἐν τῷ κώδικι“.

Ἄν παρατηρήσωμεν τὴν φωτοτυπίαν τῆς μιᾶς καὶ μόνῃς γνωστῆς ἤδη σελίδος τοῦ κώδικος τούτου, ποριζόμεθα ἀσφαλῶς ὅτι ἡ βασίλισσα Μαρία δὲν εἶναι καλλιγράφος· διότι τὸ ἐκεῖ σταυρόσχημον ἔμμετρον καὶ ἀληθῶς παλαιὸν σημείωμα,

„*Σταυρὸν φύλαττε βασίλισσαν Μαρίαν*“,

δὲν φανεράνει ὅτι αὐτὴ αὐτὴ ἡ Μαρία ἔγραψε τὸν κώδικα. Εἶναι μὲν τοῦτο γεγραμμένον δι' ἧς χειρὸς καὶ τὸ κείμενον τοῦ κώδικος, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει τὴν Μαρίαν καλλιγράφον. Ἡδύνατο νὰ γράψῃ τοῦτο καὶ ἕτερος, αὐτὸς ὁ τοῦ κώδικος καλλιγράφος, εἰς δῆλωσιν ἀπλῶς ὅτι ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι τῆς Μαρίας, ὅτι δι' αὐτὴν καὶ μόνον ἔγραψῃ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ πρὸς τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔγραψῃ, ὀφείλομεν βεβαίως νὰ ζητήσωμεν αὐτὸν οὐχὶ ἐν τοῖς νέοις προσθέντοις σημειώμασιν, ἀλλ' ἐν τῇ εἰδει τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος· διότι τὰ σημειώματα ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι σκόπιμα, πιθανὸν δηλαδὴ νὰ ἔγραψε ταῦτα ἄνθρω-

1) Ἡδὴ ὁ καθηγητὴς Λάμπρος ἀνέφερε τὸν κώδικα Μαρίας ὡς μνημεῖον τοῦ 800-οῦ ἔτους ἐν τῷ τοῦ Ἐδ. Θόμψωνος Ἐγχειρίδιῳ ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας (ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 271)· ἐδέχθησαν δὲ τοῦτο διὰ τοῦ καταλόγου τοῦ Λάμπρου ὡς ἀληθὲς καὶ ἕτεροι, ὅλον ὁ A. Ehrhard ἐν τῇ τοῦ Krumbacher *Geschichte der byzant. Literatur*², σ. 130. Τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος Πορφυρίου δείγματα ὄρα ἐν τοῖς ἐπομένοις βιβλίοις. V. Gardthausen, *Beiträge zur griechischen Paläographie* (Sitzungsb. d. Kgl. Sächs. Gesell. d. Wiss. 1877), πίν. 2. Ἀρχιμ. Ἀμφιλοχίου Παλεογραφ. описание греческихъ рукописей IX и X вѣка. Москва 1879, πίν. 1. Wattenbach et de Velsen, *Exempla codicum graecorum*. Heidelberg 1878, πίν. 1. Περὶ V. Gardthausen, *Griechische Paläographie*. Leipzig 1879, σ. 184 κέ.

2) Ὅρα τῆς ἡμετέρας Ἱεροσολυμ. Βιβλιοθήκης τ. 2, σ. 711.

πος, ὅστις εἶχε συμφέρον νὰ μεγαλύνῃ τὴν ἀξίαν τοῦ κώδικος, λόγου χάριν μοναχὸς τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἢ ἄλλος τις ἀπλοῦς τῆς μονῆς αὐτοῦ ἐπισκέπτης, καὶ τοῦτο χάριν ἐκθαμβώσεως τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων, ἢ χάριν ἐπιδειξέως αὐτοῖς πολυμαθείας, ἢ χάριν σκοποῦ τινος συντελοῦντος εἰς ἐξαπάτησιν αὐτῶν. Ἄν δύνανται καὶ τοιαῦτα νὰ ὑποτεθῶσι περὶ τῆς γενέσεως τῶν ἐν τῷ κώδικι νέων σημειώσεων, εὐνόητον ὅτι δὲν ἔχομεν ἀφορμὴν νὰ παραδεχώμεθα ὡς βάσιμον τὴν περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν γνώμην τοῦ καθηγητοῦ Λάμπρου. Ἄλλως δὲ αὐτῇ ἢ φωτοτυπικῇ τοῦ κώδικος σελὶς εἶναι κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν σημειώσεων τούτων. Ἡ ὑπ' ὄψει ἡμῶν φωτοτυπικῇ σελὶς παρουσιάζει τρεῖς διαφόρους γραφὰς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρός, μιᾶν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐτέραν λεπτοτέραν ἐν τῷ παρασελιδίῳ τόπῳ, καὶ τρίτην ἀρχαῖζουσαν ἐν τῇ ἀκροτελευτῇ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐπιγραφῇ. Καὶ ἡ μὲν τοῦ κειμένου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς καλλιγραφία δὲν δύναται νὰ εἶναι οὔτε παλαιότερα τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου οὔτε μεταγενεστέρα τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος· ἡ δὲ τοῦ σχολίου δὲν δύναται ἢ νὰ κυμαίνεται ὡσαύτως ἐν τῷ αὐτῷ χρονικῷ διαστήματι, διότι φανερῶς εἶναι καὶ αὕτη ἔργον τοῦ γράψαντος τὸ κείμενον τῆς Ἀποκαλύψεως. Τέλος ὁ κώδιξ ἴσως ἐγράφη μεταξὺ τοῦ δεκάτου καὶ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος· ἀλλ' ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ γραφῆς, θελομέν προτιμήσει τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, καὶ δὴ τὸ δεύτερον αὐτοῦ ἡμῖς, λαμβάνοντες δηλαδὴ ὑπ' ὄψει ὅτι ἔχομεν κείμενον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπερ ἀντέγραφον συνήθως οἱ καλλιγράφοι ἐξ ἀντιγράφου παλαιότερου τῆς ἐποχῆς τῶν ὡς εἶχεν ἐν τούτῳ, ἦτοι ἀπομιμούμενοι τὴν γραφὴν αὐτοῦ. Τῶν τοιούτων κωδικῶν ἢ γραφῆ εἶναι πολλάκις traditionnelle κατὰ δύο περίπου αἰῶνας, καὶ διὰ τοῦτο οἱ παλαιογράφοι συνεχῶς διαφανοῦσι περὶ τοῦ χρόνου τῶν ἀγιογραφικῶν καὶ τῶν λειτουργικῶν ἀντιγράφων· ὁπόταν δὲ συμφωνῶσι, δέον νὰ ὑποτίθεται ὅτι τοῦτο συμβαίνει διότι περιέχονται πολλάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις κριτήρια παλαιογραφικὰ συμβάλλοντα εἰς τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν συμφωνίαν.

Ὅπως ἴσως ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 2 κώδιξ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου οὐδόλως δύναται νὰ εἶναι τοῦ τέλους τοῦ ὀγδόου ἢ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, καὶ ἂν τοῦτο ἐπιστεῦθη ὑπὸ τε τοῦ Λάμπρου καὶ τοῦ Gregory, πρέπει τὸ πρᾶγμα ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι ἐσπευσμένως ἔδωκαν οὔτοι πίστιν τοῖς ἐν τῷ κώδικι προσθέτοις νέοις σημειώμασι.

Τὰ σημειώματα ταῦτα εἶναι ἀναξιόπιστα, διότι λέγουσι πράγματα ἐπὶ τῇ βίβει μαρτυρίας, τῆς τοῦ Ζωναρᾶ, προσθέτου καὶ ταύτης νεωστὶ ἐν τῷ κώδικι ὑφ' ἧς καὶ τὰ σημειώματα ἐγράφησαν χειρός· ἐκτὸς δὲ τούτου περιέχουσιν αὐτὰ καὶ ἱκανὰ στοιχεῖα πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ὀφείλονται εἰς πλαστογράφον, καὶ δὴ γνωστὸν καὶ περιβόητον.

Εἰς κατάληψιν δὲ τῆς περὶ τούτου γνώμης ἡμῶν ἐξετάζομεν τὸν κώδικα τῆς Μαρίας ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ κειμένου πίνακος τῶν ἐν αὐτῷ τῷ κώδικι πραγμάτων.

Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι πρόσθετος, διότι εἶναι χάρτινος καὶ οὐχὶ μεμβράνινος ὡς αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ παλαιοῦ κώδικος· πρόσθετα δὲ φύλλα χάρτινα ὑπάρχουσι καὶ μετὰ τὸν πίνακα, ἐν οἷς κεῖται „βιογραφία Ἀνδρέου Καισαρείας“ καὶ „Ἰωάννου Ζωναρᾶ περὶ Μαρίας βασιλίσσης ἀντιγραφάσης τὴν βίβλον ταύτην“, ἥτοι τὰ ἐν τοῖς μεμβρανίνοις φύλλοις ὑπάρχοντα κείμενα.

Τὰ πρόσθετα ταῦτα φύλλα ἐγράφησαν κατὰ τὸν Λάμπρον ἐν τῷ 18-ῳ αἰῶνι, βεβαίως δὲ ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρός· ἀλλ' ἀπορεῖται πρῶτον ἂν εἶναι τοῦτο ἀκριβές, διότι διὰ τὸ ἕτερον πρόσθετον ἐν τέλει τοῦ κώδικος σημείωμα ἐκφράζεται ὁ Λάμπρος διστακτικῶς, ἥτοι κατ' αὐτὸν εἶναι „γεγραμμένον τὸν δεκάτον ὄρθοον αἰῶνα, εἰ μὴ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου“, καὶ οὕτως ἐνδέχεται καὶ πάντα τὰ ἐν τοῖς προσθέτοις φύλλοις κείμενα, τουτέστιν ὁ πίναξ, ἡ βιογραφία Ἀνδρέου καὶ τὸ περὶ Μαρίας ἀπόσπασμα τοῦ Ζωναρᾶ νὰ ἐγράφησαν ἐπίσης „ἀρχομένου τοῦ 19-ου αἰῶνος“. Καὶ τὸ „ἀρχομένου“ ὅμως εἶναι προβληματικόν, διότι γράψιμον τοῦ 19-ου αἰῶνος, ὅπερ ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν γενόμενον „ἀρχομένου“ τούτου τοῦ αἰῶνος, συμβάλνει πολ- λάκις νὰ εἶναι καὶ μεσοῦντος καὶ ὑπερμεσοῦντος τοῦ 19-ου αἰῶνος. Ἐνθυμούμεθα λόγον χάριν, ὅτι ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱερουσαλήμ συνέβαινε διάφορα χάρτινα γραπτὰ τετραδία κατὰ τὴν ταξινόμησιν αὐτῶν νὰ λογιζώμεθα ἡμεῖς ἐκ πρώτης ἐντυπώσεως ὡς ἔργα τοῦ τέλους τοῦ 18-ου ἢ τῆς ἀρχῆς τοῦ 19-ου αἰῶνος, καὶ τοῦτο διότι καὶ τὸ χαρτίον καὶ τὸ γράψιμον ἦτο πολὺ διάφορον τοῦ συνήθους· ἀλλ' ὅτε ἠρξάμεθα τῆς περιγραφῆς τῶν αὐτῶν τετραδίων, ἀνεκαλίπτομεν ὅτι ἦσαν ἔργα γνωστῶν γερόντων καλογήρων ἀγιοσαβιτῶν ἢ ἀγιοταφιτῶν, ἀποθανόντων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1845—1865. Οὗτοι λοιπόν, διότι ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἀνετράφησαν ἐν μοναστηρίοις ὑπὸ προτέρους γέροντας καλογήρους, δὲν ἔγραφον ἄλλως ἢ ὡς εἶχον παραδοθῆ, ἥτοι συνέχισον παραδόσιν γραφῆς παλαιοτέρας μὲν τῶν χρόνων των, ἀλλ' ὀλίγον τι νεωτεριζούσης.

ὑποθέτομεν ὅτι ὅμοιον τι συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς προσθέτοις κειμένοις τοῦ 2-ου κώδικος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου· διότι, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ νέου σημειώματος, ὅπερ ἔχομεν πρόχειρον ἐν τῇ φωτοτυπία, φαίνεται ὅτι ἐν τοῖς προσθέτοις ἐκείνοις κειμένοις ὑπάρχουσι ἔργα ἀνθρώπου τοῦ 19-ου αἰῶνος, προσπαθοῦντος ἀπὸ σκοποῦ νὰ δίδῃ χροιάν ἀρχαϊσμοῦ εἰς τὸ γράψιμόν του. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψει φωτοτυπίαν καὶ τούτου τοῦ γραψίματος, ἰδίᾳ δὲ τῶν σελίδων, ἐν αἷς περιέχεται ἡ „βιογραφία Ἀνδρέου Καισαρείας“ καὶ τὸ „Ἐγγραφή

δὲ παρὰ Μαρίας βασιλίσσης ἐν ἔτει ω + 800^α. Τοιαύτη φωτοτυπία ἠδύνατο νὰ πιστώσῃ ἂν ἡ γραφή τούτων εἶναι ὁμοία ἢ συγγενῆς τῆς τοῦ σημειώματος, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὴν ταυτότητα τῆς βασιλίσσης Μαρίας πρὸς τὴν ὁμώνυμον τοῦ Παγωνάτου σύζυγον. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτῆς δυνάμεθα νὰ πιστεύωμεν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῶν ἰχνῶν πλαστογράφου. Πόθεν λόγου χάριν ἐξαρτᾶται τὸ δὲ τοῦ „Ἐργράφη δὲ“, ὅπερ εὐρίσκεται εὐθὺς μετὰ τὸν πρόσθετον πίνακα τῶν ἐν τῷ κώδικι τῆς Μαρίας κειμένων; Ὁ καθ. Λάμπρος ὑποθέτει ὅτι τὸ „Ἐργράφη δὲ παρὰ Μαρίας βασιλίσσης ἐν ἔτει ω + 800^α“ νὰ εἶναι „ἀντιγεγραμμένον πιθανῶς ἐξ ἀρχαίου σημειώματος ὑπάρχοντός ποτε ἐν τῷ κώδικι“. Ἡμῖν ὅμως φαίνεται τοῦτο δυσπίστευτον, πρῶτον μὲν ὅτι τὸ περὶ Μαρίας σημείωμα ἐν σχέσει πρὸς τὸ δὲ σχηματίζει μέρος λόγου ἀτελές, ἔπειτα δὲ λείπουσιν ἐξ αὐτοῦ τὰ συνήθη χαρακτηριστικὰ σημειώματος βιβλιογράφου. Λόγου χάριν γνήσιος βιβλιογράφος θὰ μετεχειρίζετο πρὸς δῆλωσιν τοῦ ὀνόματός του οὐχὶ τρίτον ῥηματικὸν πρόσωπον, ἀλλ’ ἀναμφιβόλως πρῶτον, ἤτοι ἀντὶ τοῦ Ἐργράφη θὰ ἔλεγεν Ἐγραψα ἢ Γέγραπται παρ’ ἐμοῦ. Καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι τὸ Ἐργράφη δὲ εἶναι μέρος παλαιότερου σημειώματος, πάλιν σημαίνει ὅτι θὰ εἶναι τοῦτο οὐχὶ βιβλιογράφου, ἀλλ’ ἄλλου τινός, λόγου χάριν ἀναγνώστου ἢ κυρίου τοῦ κώδικος, ὅστις δύναται νὰ εἶναι καὶ παλαιῶν καὶ νέων χρόνων. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι τὸ ἐν λόγῳ σημείωμα θὰ εἶναι τοῦ γράφαντος τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων· οὗτος ἀνέγραψε δηλαδὴ ὃ τι περιέχεται ἐν τῷ κώδικι, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ „Σταυρὲ φύλαττε βασίλισσαν Μαρῖαν“, θὰ ὑπέδεσεν ὅτι ἢ ἐν λόγῳ Μαρία θὰ εἶναι τοῦ κώδικος ὁ γραφεύς, καὶ διὰ τοῦτο ἐσημείωσεν εὐθὺς μετὰ τὸν πίνακα τὸ „Ἐργράφη δὲ παρὰ Μαρίας βασιλίσσης ἐν ἔτει ω + 800^α“. Ὅσον δ’ ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἔτους, ὁ Λάμπρος ὑποθέτει „ὅτι ὁ τὸ σημείωμα μεταγράψας (δηλαδὴ ἐξ ἀρχαιότερου τοιοῦτου) ἀνήγαγεν εἰς ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ τὴν ἐν τῷ ἀπολεσθέντι σημειώματι ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογίαν“. Τοῦτο δὲν φαίνεται δυνατόν, διότι ἂν εἶχε τὸ πρᾶγμα ὡς ὑποθέτει ὁ Λάμπρος, ὄφειλε νὰ γένηται χρῆσις ἢ τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀριθμοῦ ὡ’ ἢ τοῦ ἀραβικοῦ 800, οὐχὶ δὲ ἀμφοτέρων. Δὲν εἶναι τοῦτο πολυτέλεια; δὲν εἶναι δεῖγμα ἐπιδειξέως εὐμαθείας; Λογικώτερον ἦτον, ἂν τοῦ ὑποτιθεμένου σημειώματος ὁ μεταγραφεὺς ἤθελεν εἶσθαι ἐλικρινῆς, νὰ σημειώσῃ οὐχὶ τὸ πολυτέλές καὶ ταυτόσημον ω + 800, ἀλλὰ διὰ μὲν τοῦ ἀλφαβητικοῦ τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος, ἀπέναντι δὲ τούτου τὸ συμπύκτων αὐτῷ ἀπὸ Χριστοῦ 800-ὸν ἔτος. Οὕτως ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἐξ ἀπλῆς ὑποθέσεως ἐρημνείαν τοῦ καθηγητοῦ Λάμπρου εἰς τὸ φαινόμενον τῶν ω + 800.

Δισταγμοὺς ἔχομεν καὶ περὶ τῆς ἀθθεντίας τῆς μετὰ τὸν πίνακα

εὐρισκομένης ἐν τῷ κώδικι προσθέτου „βιογραφίας Ἀνδρέου Καισαρείας“, γραφείσης καὶ ταύτης ἐν αὐτῷ εἰς νεωτάτους χρόνους. Ἄγνοοῦμεν βεβαίως τὴν ὕλην τῆς βιογραφίας ταύτης, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι πρόσθετος εἰς νέους χρόνους, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἢ ὅτι περιέχονται ἐν αὐτῇ εἰδήσεις ἐξ ἐντύπων βιβλίων νέων συγγραφέων, ἢ ὅτι μετεγράφη ἐκ πονήματος παλαιοῦ τινος συγγραφέως. Δυστυχῶς ὅμως τοῦ Ἀνδρέου Καισαρείας οὔτε ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς του γινώσκειται οὔτε βιογραφία τις ὑπὸ νέου ἢ παλαιοῦ συντεταγμένη συγγραφέως. Πῶς λοιπὸν συμβαίνει νὰ εὐρεθῇ τοιαύτη γεγραμμένη ἐν τῷ 18-ῳ ἢ ἐν τῷ 19-ῳ αἰῶνι; δὲν ἀρκεῖ τοῦτο καὶ μόνον νὰ καταστήσῃ τὴν βιογραφίαν ταύτην ὑποπτον, ὁπότεν ἤδη πάντες γινώσκομεν ὅτι οὐδὲν ἄχρι τοῦδε γινώσκειται περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ χρόνου τοῦ Καισαρείας Ἀνδρέου;

Χαρακτηριστικὸν ἐν τῷ κώδικι Μαρίας εἶναι καὶ τὸ πρόσθετον κείμενον, ὅπερ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν· „Ἰωάννου Ζωναρᾶ περὶ Μαρίας βασιλίσσης ἀντιγραφάσης τὴν βίβλον ταύτην“, καὶ τοῦτο εὐθὺς μετὰ τὸ ὑποπτον σημεῖωμα „Ἐγράφη δὲ παρὰ Μαρίας βασιλίσσης ἐν ἔτει ω + 800“, καὶ μετὰ τὴν ὠσαύτως ὑποπτον βιογραφίαν τοῦ Ἀνδρέου.

Ἡ ἐμφάνισις ἐνταῦθα τοῦ Ζωναρᾶ ὡς μάρτυρος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Μαρίαν εἶναι ἄτοπος· διότι, ὡς ἤδη παρετηρήθη, ὁ ἐν τέλει τοῦ κώδικος στίχος „Σταυρὲ φύλαττε βασίλισσαν Μαρίαν“, δὲν φανερώνει καλλιγράφον, μᾶλλον δὲ φανερώνει κάτοχον βιβλίου. Ἄλλ' ὑποτεθεῖσθω ὅτι φανερώνει καλλιγράφον· τίς ὅμως δύναται νὰ βεβαιώσῃ ἡμᾶς ὅτι ἡ Μαρία αὕτη σχετίζεται πρὸς τὴν Μαρίαν, περὶ ἧς ὁ Ζωναρᾶς ὁμιλεῖ καὶ οὗ τὰς μαρτυρίας προσέθηκεν ἐν τῷ κώδικι τῆς βασιλίσσης Μαρίας ἄνθρωπος τοῦ 18-ου ἢ τοῦ 19-ου αἰῶνος; Δὲν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἡ ἐμφάνισις σαφῆς ἀπόδειξις, ὅτι αὐτὸς μόνος τὴν ἀόριστον ἐν τῷ στίχῳ βασίλισσαν Μαρίαν ἐταύτισε πρὸς τὴν παρὰ τῷ Ζωναρᾶ Μαρίαν τοῦ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν αὐτὸς μόνος εἶναι ἐφευρέτης τοῦ ἐν τῷ σημειώματι ὠρισμένου ἔτους ω + 800;

Μένει πρὸς ἐξέτασιν ἡ ἄλλη πρόσθετος ἐν τῷ τέλει τοῦ κώδικος σημείωσις, ἧς ἔχομεν ὑπ' ὄψει φωτοτυπίαν καὶ ἥτις κατὰ τὸν Λάμπρον δύναται νὰ εἶναι καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ 19-ου αἰῶνος, καθ' ἡμᾶς δὲ καὶ τοῦ μέσου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Ἡ σημείωσις αὕτη λέγει ταῦτα· „Μαρία ἡ ἔκγονος Φιλαρέτου τοῦ ἐλεήμονος· γυνὴ δὲ γενομένου Κωνσταντίνου βασιλέως. ἡοῦ Εἰρήνης τῶν συγκροτησάντων τὴν ἀγίαν ἐβδόμην Σύνοδον, ἐν Νικαίᾳ κατὰ Εἰκονομάχων· ἥτις βιασθεῖσα ἔλαβε τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα, ἡσυχάσασα ἐν Μοναστηρίῳ. Ἐν Βυζαντίῳ“.

Ἡ ταῦτα λέγουσα σημείωσις διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας της οὐδόλως

ἀναμφιβόλως βαρύνει ἐν τῷ περὶ τοῦ χρόνου τοῦ κώδικος ζητήματι. Σχετίζεται δὲ πρὸς μόνως τὰς παρὰ τῷ Ζωναρᾷ μαρτυρίας, διότι ὁ τι περὶ τῆς Μαρίας λέγουσιν αὐται, τοῦτο δι' ἄλλων ἐν τῷ σημειώματι ἐπαναλαμβάνεται λέξεων. Οὕτως ὁ τι μέχρι τοῦ „Εἰκονομάχων“ λέγεται ἐν τῷ σημειώματι, εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Ζωναρᾷ ἐκδ. Dindorf τ. 3, σ. 358 καὶ 360): τὸ δὲ κατόπιν αὐτοῦ μέρος, τὸ „ἥτις βιασθεῖσα ἔλαβε τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα, ἡσυχάσασα ἐν μοναστηρίῳ“, εἶναι ἀπλῆ παράφρασις τῶν παρὰ τῷ Ζωναρᾷ. „τὴν δ' ἑαυτοῦ Μαρίαν ἀποστέρξας ὁ βασιλεὺς ἀποκαρῆναι ταύτην ἐξεβιάσατο“ (ἐκδ. Dind. τ. 3, σ. 364).

Μεθ' ὅλα ταῦτα τοῦ σημειώματος ὁ συντάκτης προσπαθεῖ ν' ἀρχαῖζη, καὶ κατὰ τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὸν ἐφευρέτην τοῦ „ἐν ἔτει ω + 800“. Οὕτω τὸ τοῦ Ζωναρᾷ „Φιλαρέτου θυγάτριον“ ἐξαρχαῖζει εἰς „ἡ ἔκγονος Φιλαρέτου“. Δὲν ἀρέσκει αὐτῷ καὶ τὸ „ἐν Κωνσταντινουπόλει“, πρὸς δήλωσιν τοῦ τόπου ἐν ᾧ τὸ σημείωμα θὰ ἔγραψε, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν ἀρχαιομαθείας γράφει τὸ „ἐν Βυζαντίῳ“. Ἄλλ' ὁ τοιαύτην ἐπίδειξιν ἀγαπῶν προδίδεται ἀφ' ἑτέρου ὡς ἀνελλήμιστος. Ἐν πρώτοις ἀνορθογραφεῖ τὸ υἱοῦ (= ἡοῦ), εἶτα δὲ κατασκευάζει τὸ ἀσύντακτον „γυνὴ γενομένου Κωνσταντίνου υἱοῦ Εἰρήνης τῶν συγκροτησάντων“!

Ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ αὐτὸ τὸ „ἐν Βυζαντίῳ“. Πῶς δύναται νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι τὸ σημείωμα ἐγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18-ου ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19-ου αἰῶνος, ἐνῶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου οἱ μοναχοὶ δύνανται, ὡς ἀσφαλῶς πιστευόμεν, νὰ βεβαιώσωσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ 18-ου αἰῶνος ἄχρι σήμερον οὐδέποτε τῆς Μαρίας ὁ κώδιξ ἐταξίδευσε μέχρι Βυζαντίου; Τὸ ἐν Βυζαντίῳ ἐγράφη καθ' ἡμᾶς σκοπίμως, καὶ ἂν δὲν ἀπατώμεθα συνδέεται μὲ τὴν τάσιν, ἣν ἔχει τοῦ σημειώματος ὁ συντάκτης, εἰς τὸ νὰ παραστήσῃ τὸ ὕφος τῆς γραφῆς του παλαιότερον τοῦ 19-ου αἰῶνος. Καὶ ὅστις παρατηρήσει προσεκτικῶς τὴν φωτοτυπίαν αὐτῆς, θέλει διακρίνει ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι πανταχοῦ φυσικόν, ἐξεταζόμενον δ' ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα συμβαίνει νὰ εἶναι πολλαχοῦ ἀσυννεπὲς πρὸς ἑαυτό, ἥτοι καὶ ἀρχαῖζει καὶ νεωτερίζει. Οὕτω τὰ κεφαλαῖα Μ καὶ Σ ἐνθυμίζουσι τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μακεδονικῶν χρόνων, μέρη δὲ τινὰ τοῦ σημειώματος κλίνουσι πρὸς γραφὴν λογίου τοῦ 16-ου αἰῶνος. Τὸ ρ συνδέεται μετὰ τοῦ ι δίς, πρὸ ἄλλων ὅμως φωνηέντων μένει μεμονωμένον. Τὸ γ ἔχει διττὴν μορφήν, τὸ δὲ ἡν ἄπαξ μὲν παρουσιάζεται σύνθετον, δίς δὲ ἀναλελυμένον. Τὸ τελικόν σ παρεμβάλλεται παρὰ κανόνα ἄπαξ ἐν μέσῳ λέξεως. Ἐν τῷ ὀνόματι Εἰρήνης τὸ Εἰ εἶναι διαλελυμένον, ἀδιάλυτον δ' ἐν τῷ ὀνόματι Εἰκονομάχων. Ἀλλὰ καὶ τὸ λ καὶ τὸ η καὶ τὸ τ ἔχουσιν ἐν τῷ σημειώματι διττὴν μορφήν. Τοσαῦται γραφικὰ διαφορὰ ἐν οὕτω μικρῷ σημειώματι!

Τὰ μέχρι τοῦδε παρατηρηθέντα περὶ τοῦ κώδικος τῆς *Μαρίας* δίδουσι τὰ ἑξῆς πορίσματα.

1) Ὁ 2-ος κώδιξ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου ἐργάφη ἀναντιρρήτως διὰ τινὰ *Μαρίαν* βασιλίσσαν, καὶ τοῦτο ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ αἰῶνι.

2) Εἰς τις ἀναγνώστης τοῦ κώδικος τούτου ἐν τῷ 19-ῳ πάντως αἰῶνι τὴν βασιλίσσαν *Μαρίαν* ἐταύτισε πρὸς τὴν μικρὰν ἀρμενίδα *Μαρίαν* σύζυγον τοῦ Παγωνάτου, μορφώσας οὕτω τὸν κώδικα ὡς δῆθεν ἔργον καλλιγραφικὸν τοῦ 800-οῦ ἔτους.

3) Συνεπὲς ἦτον ὁ τοῦτο πλάσας νὰ στηρίξῃ τὸ πλάσμα του εἰς τινὰ μαρτυρίαν. Πρόχειρος αὐτῷ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παύλου θὰ ἦτο μόνη ἢ ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ζωναρά, ἐπὶ δὲ τῇ βάσει τούτου συνέταξεν ἴδιον ἐν τῷ τέλει τοῦ κώδικος σημείωμα· ὅπερ καὶ ἐγραψεν ἐκεῖ διὰ γραφῆς ἀρχαϊζούσης, δυναμένης νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς ἀπείρους τῆς παλαιογραφίας.

4) Ὁ αὐτὸς ἀναγνώστης ἐπλασε καὶ βίον ἀνήκουστον Ἀνδρέου Καισαρείας, καὶ τοῦτο πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μεγαλύνῃ τὴν ἀξίαν τοῦ κώδικος, ἐν ᾧ, ὡς ἐλέχθη, περιέχεται τὸ τοῦ Ἀνδρέου τούτου ἐρμηνευτικὸν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν ὑπόμνημα.¹⁾

Πάντα τὰ πορίσματα ταῦτα ἐνθυμίζουσιν ἡμῖν τὸν περιβόητον πλαστογράφον Κωνσταντῖνον Σιμωνίδην, οὗ ἡ στενὴ πρὸς τὰς ἀθωνικὰς βιβλιοθήκας σχέσις ἐν τῷ πρώτῳ ἡμίσει τοῦ 19-ου αἰῶνος εἶναι πασίγνωστος. Ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παύλου ἄλλον τινὰ κώδικα αὐτῆς, τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 1, ἐκόσμησε μὲ πρόσθετον παλαιοφανὲς ὑπόμνημα πλήρες ψευδοῦς ἱστορίας περὶ τῆς παλαιότητος τῆς μονῆς.²⁾ Οἱ χαρακτηριστικαὶ τοῦ Σιμωνίδου ἀναφαίνονται καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς *Μαρίας*. Εἶχε συνήθειαν ὁ Σιμωνίδης νέον χειρόγραφον νὰ φανεροῖ διὰ πλάσματος ἀρχαῖον. Λόγου χάριν τὴν Ἑρμηναίαν τῆς Ζωγραφικῆς Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, συγγραφέως τοῦ 18-ου αἰῶνος, ἐξετύπωσε καὶ διέδωκε παραηλλαγμένην ὡς ἔργον τοῦ 1458-ου ἔτους.³⁾ Εἶχεν ὡσαύτως συνήθειαν ἐν παλαιοῖς χειρογράφοις διὰ γραφῆς ἐπιτετηθευμένης νὰ γράφῃ καὶ σημειώματα πλασματικὰ καὶ μακρὰ ἴδια φαντασιώδη πονήματα ἐπ' ὀνόματι παλαιῶν συγγραφέων, ἄλλων μὲν γνωστῶν, ἄλλων δὲ ἀνυπάρχων.⁴⁾ Τοῦτο λόγου χάριν ἐπραξεν ἐν τινι τῆς ἐν Καίρῳ πατρι-

1) Δὲν εἶναι ἀπίθανον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος ν' ἀφῆρσεν ὁ Σιμωνίδης τὸ ἀπόσπασμα τοῦ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν ὑπομνήματος, ὅπερ ἐπώλησεν αὐτὸς εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον τῷ 1853. Ὅρα *The Eastern Star*, 1853, ἀριθ. 7.

2) Ὅρα Σ. Λάμπρον *Catalogue* τ. 1, σ. 19.

3) Πρβλ. τὸν πρόλογον τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως τῆς αὐτῆς Ἑρμηναίας τῆς Ζωγραφικῆς.

4) Ὁ Σιμωνίδης εἶχε συνήθειαν νὰ πλάττῃ καὶ κώδικας ὀλογράφους, χρησιμοποιῶν πρὸς τοῦτο φύλλα μεμβράνινα ἢ χάρτινα παλαιά, ἅτινα ἀπέσπα ἐκ παλαιῶν κωδίκων ἐχόντων εἰς τὸ τέλος ἢ τὴν ἀρχὴν καὶ φύλλα πολλὰ ἢ ὀλίγα παντελῶς

αρχικῆς βιβλιοθήκης χαρτίνῳ κώδικι τῷ 1852-ῳ, ἐν ᾧ ἐπὶ φύλλων ἀγράφων συντάξεν ἐπ' ὀνόματι συγγραφέως ἀνηκούστου μακρὸν ἀνυπάρχτων πάλαι ποτὲ ἐκκλησιῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατάλογον, καὶ τοῦτο πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ τότε ἐν Καίρῳ ἀντιπροσώπου τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.¹⁾ Ὁ Σιμωνίδης διὰ τὴν ἀτελή του ἐκπαίδευσιν ἐν αἷς ἐπλαττε σημειώσεσι καὶ ψευδωνύμοις συγγραφαῖς ἐβαρβάριζεν ἀφορητῶς, ἐσολοίκιζε συνεχῶς, ἡμάρτανε περὶ τὴν ὀρθὴν τῶν λέξεων γραφήν.²⁾

Καθ' ἡμᾶς λοιπὸν κώδιξ τοῦ 800-οῦ ἔτους δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παύλου, ὁ δὲ οὕτω παλαιὸς ἐκεῖ θεωρούμενος εἶναι τρεῖς περίπου αἰῶνας νεώτερος. Ὁ κώδιξ οὗτος ἐγράφη ἀληθῶς διὰ τινὰ Μαρίαν βασίλισσαν· ταύτην ὅμως ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν ἐν τῷ 11-ῳ αἰῶνι, ἥτοι ἐν ᾧ χρόνῳ παλαυογραφικῶς φαίνεται γενόμενος ὁ κώδιξ αὐτῆς. Μαρία δὲ αὐτοκράτειρα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μία καὶ μόνη γινώσκειται ἡμῖν, ἡ ἐξ Ἀλανίας, ἡ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ 3-ου τοῦ Δούκα, ἐξ οὗ ἔσχε τῷ 1074-ῳ ἔτει υἱὸν Κωνσταντῖνον· χηρέυσασα δὲ ἐγένετο σύζυγος Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, καὶ τέλος κατέλυσε τὸν βίον ὡς μοναχὴ μετὰ τοῦ ἐπταετοῦς υἱοῦ της ἐν τῇ μονῇ τῶν Μαγγάνων. Ἡ Μαρία αὕτη δὲν εἶναι ἀγνωστος ὡς φιλόβιβλος, διότι ἤδη γινώσκειται καλλιγραφικὸν ἐπὶ μεμβράνης Ψαλτήριον, ἐν ᾧ παρίσταται μικρογραφικῶς ἡ Μαρία ἐν αὐτοκρατορικῇ περιβολῇ, ἔχουσα πλησίον της τὸν υἱὸν της Κωνσταντῖνον ἐν ἡλικίᾳ

ἀγραφα. Οὕτω λόγον χάριν κατεσκεύασε μικρὸν κώδικα χαρτίνον, τὸν νῦν ἐν Βερολίνῳ Phil. 1456, ἐν ᾧ κατ' ἀπομίμησιν γραφῆς τοῦ 17-ου αἰῶνος ἔγραψε πλαστὸν ἐπ' ὀνόματι Γεωργίου Σχολαρίου πονημάτων περὶ τοῦ γένους τῶν Μελισσηῶν, καὶ τοῦτο πιθανῶς πρὸς ἀργυρολογίαν ἐκ τινος τῶν συγχρόνων αὐτῷ πλουσίων Μελισσηῶν. Ὁ Σιμωνίδης, ὡς βεβαίωσι ὁ κ. Δημοσθένης Χαβιαρᾶς ἀνωνόμως ἐν τῷ λεξικῷ ἱστορίας καὶ γεωγραφίας τοῦ Βουτυρά (ἐν τῷ ὀνόματι Σιμωνίδης, σελ. 582), ἐξέδωκεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σχολαρίου τὸ περὶ Μελισσηῶν πλάσμα του ἐν Λονδίνῳ ἔτει 1862. Ἀπηρὸν δὲ εἶναι ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ τούτου ἐξέδωκεν ἐσχάτως ὁ κ. Λάμπρος (ὄρα Νέον Ἑλληνομνήμονα, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 186—190 καὶ 191—202) μεγὰλα τοῦ ψευδανύμου τούτου πονήματος τοῦ Σιμωνίδου τεμάχια πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ὑπῆρξε χρονογραφία Θεοδώρου Δαφνοπάτου καὶ τις ἀνύπαρκτος Θεωνᾶς „χρονογράφος τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος“. Ἡ ἐνοχὴ τοῦ Σιμωνίδου ἐν τῇ πλάσει τοῦ ψευδοῦς τούτου πονήματος τοῦ Σχολαρίου εἶναι φανερά πως καὶ ἐξ ὧσιν αὐτὸς ὁ Σιμωνίδης μετὰ τινος ψευδολογίας ἀναφέρει ἐν τῷ βιβλίῳ του: Νικολάου Μεθάνης λόγος πρὸς τοὺς Λατίνους. Ἐν Λονδίνῳ 1858, σ. 47—48.

1) Ἡ ὑπόθεσις αὕτη σχετίζεται πρὸς ὅσα ψευδῶς γράφει ὁ Σιμωνίδης ἐν ταῖς σελίσι 178—179 τοῦ πονήματός του: Νικολάου Μεθάνης λόγος πρὸς τοὺς Λατίνους. Ἐν Λονδίνῳ 1858.

2) Ἀμαρτήματα τοιαῦτα πολυάριθμα καὶ ἀσυνταξίας ὄσας θέλεις τοῦ Σιμωνίδου ἐδρίσκεις, ἀναγνώστα, ἐν τοῖς πονήμασιν αὐτοῦ, λόγον χάριν ἐν τῷ ὀγκῶδει βιβλίῳ του: „Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων θεολογικαὶ γραφαὶ τέσσαρες“.

νηπιῶδει¹⁾: δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον τὸ Ψαλτήριον τοῦτο νὰ ἐγράφη δι' αὐτὴν βασιλεύουσαν δύο ἢ τρία ἔτη μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ τῆς· δὲν εἶναι ὡσανύτως ἀπίθανον διὰ τὴν αὐτὴν Μαρίαν νὰ ἐγράφη καὶ ὁ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀγίου Παύλου κώδιξ τῶν πράξεων καὶ ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου.

1) Ὅρα Ἐκθεσιν τῆς Δημ. Αὐτοκρ. βιβλιοθήκης κατὰ τὸ ἔτος 1882. Ἐν Πετροπόλει 1884, σ. 13—16.

Ἄ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς.

Εἰς τὰ στιχομετρικὰ τοῦ Graux.

Ὁ μακαρίτης Charles Graux ἐν ταῖς Nouvelles recherches sur la stichométrie (Revue de philologie. Nouvelle série. Année et tome II. Paris 1878, σ. 97—143) παρήγαγε δείγμα στιχομετρίας ἐκ τινος ἄσμα-τικοῦ τριμνηαίου, ὅπερ εὐρίσκετο πρῶτον ἐν τῷ Chapitre de la cathédrale de Tolède, εἶτα δὲ ἐν τῇ Biblioteca nacional de Madrite, dans l'armoire N.

Περὶ τοῦ κώδικος τούτου ὁ Graux λέγει· «Nous n'avons pas été à même de tirer parti des évaluations stichométriques que nous avons rencontrées dans le manuscrit». Καὶ πάλιν· «C'est un bréviaire grec comprenant les mois de Juin-Juillet-Août. Le titre du bréviaire de chaque jour est conçu sur le modèle suivant: Μηνὶ τῷ αὐτῷ ΚΔ' (dans l'espèce, c'est le 24 juin). Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Προδρόμου στι^{xx} Ἡ δ̄: J'ai remarqué que le nombre de stiques était toujours Ἡ suivi d'un ou de deux autres chiffres».

Ὁ ἀναγινώσκων ταῦτα θ' ἀναγνωρίσῃ ἀμέσως, ὅτι ὁ μακαρίτης Graux ὑπέπεσεν ἐνταῦθα εἰς πλάνην. Στίχων ἀριθμοὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ρηθέντι κώδικι, ἀλλ' ἀπλῶς εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ μεταξὺ ἄλλων ἁσμάτων καὶ τροπάρια στιχηρὰ εἰς διαφόρους ἡχους. Οὕτως «εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Προδρόμου» προτρέπεται ὁ ψάλτης νὰ ψάλλῃ «στιχηρὰ ἡχ(ου) δ'».

Α. Π.-Κ.